

РЕЦЕНЗИЯ
НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”

„ИДЕНТИЧНОСТ И ДРУГОСТ В КОНТЕКСТА НА ЧЕШКАТА ЛИТЕРАТУРА
ОТ ПЕРИОДА НА РАННОТО ВЪЗРАЖДАНЕ”

на
СЛАВЕЯ Д. ДИМИТРОВА

Рецензент: проф. д-р Панайот Карагьозов,
преподавател по история на славянските литератури
в СУ „Св. Климент Охридски”

Дисертационният труд на редовния докторант към Катедрата по славянски литератури на СУ „Св. Климент Охридски” главен асистент Славея Димитрова „Идентичност и другост в контекста на чешката литература от периода на Ранното възраждане” е с обем 264 компютърни страници и съдържа увод, три глави, заключение и пространна библиография от почти двеста заглавия на кирилица и латиница. Наред с цитираните източници бележките под линия дават допълнителна информация и авторски коментари по разглежданите въпроси.

Обект на изследването е чешката литература, публикувана през периода от 70-те години на 18 в. до 30-те години на 19 в., а негова основна цел – проследяване на формирането и развитието на народностната идентичност на чехите в началната фаза на тяхното Възраждане. Разбиранията за патриотизма, идентичността, нацията и национализма докторантката съобразява с дефинициите на А. Смит, Ъ. Гелнер, М. Хрох, Б. Андерсън, Е. Хобсбом и Р. Пинсент, а вътрешната периодизация – с утвърдените мнения на чешките литературни историци Ф. Водичка и А. Новак. При анализа на многобройните историографски, научни и художествени текстове са взети предвид и мненията на българските изследователи на Възраждането и идентичността Ив. Павлов, В. Тодоров, Н. Аретов, Н. Данова и др. Заявената в Увода методологическа база е доразвита в озаглавеното „Възгледи за народа” начало на същинската, трета, част на дисертацията.

Славея Димитрова предпочита употребата на термина „народ”, а не „нация”, тъй като според нея „при барока и Ранното възраждане по-адекватен е терминът „народ”, който е дефиниран като „структурирана социална група, притежаваща обща култура, обща територия; обща история и традиция; общ икономически живот и общи юридически и политически права и задължения” (с. 5). Чрез

многоброен фактически материал, значителна част от който се интерпретира за пръв път в българската славистика, в хода на изследването докторантката потвърждава тезата на чешкия историограф М. Хрох, че „при народи, при които социалната структура е непълна (липсват управляващи класи), в програмата на националното движение доминират езиковите и културните искания, а политическата програма се формира по-късно” (5). Тук е мястото да уточним, че Чешкото възраждане от една страна протича в руслото на славянския възрожденски етноцентризм, но от друга – неговата специфика е следствие от продължителното съжителство на чехите в многонародности и многодържавни политически структури (ранносредновековната държава на франкския търговец Само (623–658), Свещената римска империя на германския народ (962–1806) и Хабсбургската империя от 1620 до 1918 г.) и от поредицата религиозни и конфесионални трансформации на чехите. Именно поради това изследователката „изхожда от тезата, че промените в концепциите за народа, историята, езика и славизма са тясно свързани и зависими от промените на политическата ситуация” (8) и разглежда разнообразната литература на периода в широк обществено-исторически, политически и културен контекст.

В част първа – „Чешкото възраждане – терминология и периодизация” – Сл. Димитрова, правейки кратък преглед на основополагащите и съвременните историко-теоретични трудове за Ранното чешко възраждане (Й. Юнгман, Т.Г. Масарик, Я. Вълчек, Ян Якубец, Ф. Водичка, А. Новак и Вл. Мацура), уточнява своя терминологичен апарат и обосновава темпоралния си избор.

Във втората част – „Характер и специфики на бароковия патриотизъм” – изследователката разглежда изходните мирогледни предпоставки, от които възникват и се развиват чешките схващания за идентичност и другост през Ранното възраждане. Изтъкнато е, че бароковият патриотизъм е „силно християнизиран”, че „чешката земя, народ, държава и език се възприемат като [бого]избрани” (18), и че именно от времето на барока започва „приравняването и взаимното дефиниране на понятията език и народ” (18). Въз основа на трудовете на П. Странски, Т. Пешина, Фр. Ян Бецковски, Ян А. Коменски, Б. Балбин, В. Ян Роса и др., които са защити и във възхвали на чешката държава и език, са разгледани самостоятелно и във

взаимовръзка опорните точки на зараждащата се чешка идентичност. Проследени са еволюцията в разбирането за родината от локална езикова към политическа общност; субординациите индивид-народ-държава и народ-аристокрация-крал; а също така и релациите минало-настояще-бъдеще, език-народ и др. След анализ и интрепретация на възловите за епохата текстове, докторантката установява, че през барока „на практика родната земя, а не народът е константна величина в историята” (23), чийто главен двигател е аристокрацията, (само)отъждествяваща се с чешката идентичност. Без да навлиза в подробности, Димитрова представя как контрареформационната борба за чистота на вярата понякога преминава в императиви за чистота на нацията. Общият знаменател на възгледите на бароковите автори е, че основните маркери на държавата са териториално-езикови, а доказателствата за правата на чехите – религиозно-библейски.

Димитрова осъществява плавна причинно-следствена връзка между бароковия и възрожденския патриотизъм с умелата констатация, че в резултат на Толерантния патент на Йосиф II „освободените от изтеглянето на религията на заден план ментални пространства относително бързо се запълват от науката и интелекта” (47), а чрез оригиналното сравнение на езиковите защиты на Б. Балбин („Отбрана на славянския език, особено на чешкия”, 1672) и Й. Там („Защита на чешкия език от неговите злостни клеветници”, 1783) достига до следните същностни разлики: „Бароковият автор очаква помощ единствено от светците, възрожденецът – от светския владетел; Балбиновият поглед е религиозно-метафизичен, Тамовият – светски, земен; барокът се уповава на вечността и непреходността на всичко родно, Възраждането – на собствените сили и действителността; за Балбин патриотичните чувства са със силна религиозна екзалтация, за Там са конкретни, приземени” (167).

Началото на трета част – „Характер и специфики на възрожденския патриотизъм” – започва с конкретизиране на методологията, касаеща схващанията за народа, нацията и държавата и ролята на обикновения човек и аристокрацията за развитието на общността. Теоретичните постановки са конкретизирани чрез чешки историко-литературен материал, изложен в хронологичен порядък (по десетилетия и четвъртвековни отрязъци) и тематична обособеност. Периодът на Ранното чешко

възраждане е анализиран трикратно през призмите на възгледите за народа, смисъла на историята и ролята на езика за чешката идентичност.

В сегмента „Систематизиране на бароковите нагласи през 70-те години на 18 в.” изследователката констатира, че през периода продължава бароковата инерция чешкостта да се свързва единствено с аристокрацията, а патриотизмът да има аристократични езиково-териториални измерения. Едновременно с това Славея открива първите възрожденски кълнове в апелите на М. А. Войт, Фр. М. Пелцъл, Фр. Ян Вавак, Г. Добнер и др. малобройната шляхта да се доближи до народните маси и да инициира патриотични начинания. Като водеща фигура на периода докторантката извежда личността на М. Пелцъл, според когото „само съвкупността от всички социални групи представя народа като цялостен и самобитен” (49), „като социум с ясно дефинирана йерархична структура” (50). На практика обаче желаното социално сближаване се изчерпва с прояви на съчувствие и покровителство от страна на благородниците към социалните низини.

В подчастта „Модифициране на представите” са разгледани променящите се през 80-те години на 18 в. гледища за народа и държавата. Докато за Пелцъл шляхтата е ядрото на държавата, според Вавак най-важните съставки на народа са селяните-производители и военните-защитници, тъй като „където ралото оре и мечът посича/ врагът бързо се измита” (64). По същество обаче външни фактори като Френската революция, Просвещението и Реформите на император Йосиф II по-осезателно стимулират промените в разбирането на патриотизма. Благодарение на външните влияния в идеите за социалния организъм религиозната аргументация преминава в светска, а отмененото крепостно право повдига народностното самосъзнание на селяните и разширява периметрите на локално мислената родина. Макар че образоването на масите е замислено от Виенския двор като инициатива в полза на държавата и не цели усъвършенстването на чешкия народ, образованието се превръща в една от най-належащите задачи на възрожденците (55). Важна пропагандна роля за сближаването между аристократи и селяни изиграва театърът и особено пиесата на А. Зима „Олдржих и Божена” (1789).

В „Познание и патос” Димитрова представя последното десетилетие на 18 в. като доминирано от краткото двугодишно управление на Леополд II, чиято коронация в Прага, назнайването на чешки език, връщането на короната на св.

Вацлав в катедралата св. Вит и добронамереното му отношение към чешкия елит дават основание да бъдат преосмислени разбиранията за народа, който трябва да бъде управляван от крал, владеещ езика на поданиците си. Евфемистично изказаното от Пелцъл мнение, е стимулираща аналогия за възстановяване на чешкото кралство, на чело на което трябва да застане етнически чех. По ирония на съдбата идеите за възвръщането на чешкия в началните училища не инициират нито кралят, нито аристокрацията, а духовенството. Водещата личност за периода, В. М. Крамериус, изрича мечтата на своите съвременници „чешките деца да се обучават на родния си език по стария начин в латинските училища” (67), чешкият език да бъде признат за втори административен език и в Карловия университет да бъде открита Катедра по чешки език. Въпреки че Крамериус силно надценява националното самосъзнание на селячеството, към края на века ясно се оформя идеята за езиково-териториалния патриотизъм и схващането, че народът се състои не само от аристокрацията, но и от всички чехи. Оригинално е наблюдението, че посланията на Френската революция се интерпретират от чешките възрожденци повече етнически, отколкото социално – т.е. не като равенство между съсловията, а като равенство на народностите в Хабсбургската империя. Символ на политическите стремежи става короната на св. Вацлав, изразяваща идеята, че след като короната е чешка, то и държавата трябва да е чешка. Надеждите на чешките будители, свързани с управлението на Леополд II, се оказват илюзии.

В началото на сегмента „Граници на науката и патриотизма (първата четвърт на 19 в.)” изследователката задълбочава наблюденията си от предходната подчаст и показва, че идеите за равенство между индивидите се осмислят в чешка среда не като следствие от Френската революция, а като резултат от войните на Наполен. Димитрова установява, че „едва с появата на общия враг се ражда и патриотичната представа за колективната свобода” (78), и че парадоксално на пръв поглед войните пораждат у чехите стремежи за колективна и лична свобода; отчетливо разграничават родното чешко от чуждото френско и установяват не само теоретична, но и практическа близост между чешкия и руския език и между малкия чешки и огромния руски народ. Благодарение на опознаването на другия и самопознанието през този период „поданикът започва да се възприема като пълноправен гражданин”, който е равен „не само пред Бога, но и в социума” (77).

Логично следва изводът, че след като чехите воюват наравно с немците, те трябва равноправно да участват и в управлението на многонародността държавата. Военните победи възкресяват поредната емблема на чешката самостоятелност и сила – Ян Жижка, който многократно е разгромявал немците. Короната на княз Вацлав и народностният водач Жижка стават тандем-стожер на въобразената чешка нация и стимулираща аналогия за възстановяване на йерархическото единство на чешкия народ. Подобна цел си поставя и поемата на Й. Юнгман „Олдржих и Божена” (1806). От практическа гл. т. обаче резултатът от прилагането на т.нар „органична теория” е идентичен с неудачния замисъл на чешката аристокрация да организира селска сватба и бал в Бубенеч (1793). Своеобразен контрапункт на опитите за национално сплотяване представлява идеализираната „рецепта” за социално и етническо равенство „предписана” от „натурализирания” чех Бернард Болцано (92), чиито мнение по редица други възрожденски тези Димитрова подробно излага и в следващите части на труда си.

През първата четвърт на 19 в. настъпват важни промени в разбирането на идентичността и патриотизма. „Най-радикалните възрожденци В. Нейедли и Й. Юнгман формулират задачите на всяко съсловие поотделно” (81) за благо на отечеството. В разсъжденията си „За чешкия език” Юнгман вмениява задачата интелигенцията да образова и възпитава в патриотизъм народа, чиято основа е селячеството, което не се нуждае от водачи, смятащи себе си за различни от него (81). Под влияние на Хердер Юнгман заявява, че индивидуалният интерес трябва да бъде подчинен на общия, тъй като отделният човек може да просъществува единствено чрез народа, към който принадлежи и чрез езика, на който говори. Последното обстоятелство преосмисля традиционния дълг към монарха в задължение към етническия колектив и в началото на 19 в. чешките възрожденци виждат смисъла на личния живот като отдаден за благо на нацията. През 20-те години на века наред с Юнгман към научната и политическа възрожденска плеяда принадлежат Фр. Палацки, П. Й. Шафарик и Ян Колар. Палацки извежда на преден план идеята за пълна еманципация от немците чрез създаване на етническа държава, тъй като само „колективната свобода гарантира индивидуалните права на всеки един член на общността” (97). Палацки дори предявява претенции за приемане на конституция и въвеждане на републикански тип управление. Той

изказва убеждението, че „ако монарсите сами не се откажат от властта, народите, усещайки силите си, сами ще разкъсат оковите си” (95). Към края на периода (под влияние на Хердеровия „дух на народа”) нацията се персонализира и възприема като най-висша проява на целостта. Всичко това подготвя почвата за осъзнаването на чешкия народ като исторически и предизвиква началото на нестихващите до днес спорове за смисъла на чешката история.

В сегмента „Смисълът на историята през Възраждането” дисертантката изхожда от разбирането на чешките будители, че „смисъл има всяко дело, което има цел, към която трябва да се насочи вниманието и заради която си заслужава да се обединят усилията” (101), тъй като „чрез историята съществуването на народа вече не е времево и териториално ограничено” (116). Историята е средството, което обединява в единна цялост разгледаните и редица други компоненти на чешката идентичност, при това не само в статичната им неизменност, но и в развитие. През Възраждането историята е призована да „обслужва колкото каузата на познанието, толкова и емоциите”, за да „изведе миналото като аргумент за настоящето и бъдещето” (102). Поради тази причина първоначално възрожденският историзъм влиза в конфликт с бароковия патриотизъм, но след научна ревизия на митологическия реквизит, техните изходни позиции и крайна цел се сближават. Митологията отстъпва място на достоверността и научната аргументация, които превръщат фактографията във фактология, чието начало и край, минало и бъдеще, до голяма степен съвпадат. Докторантката представя как М. А. Войт, Г. Добнер, Ф. М. Пелцъл, И. Борн, Й. Добровски, Ян Рулик, Й. Таборски и др. чрез различни методи подчиняват миналото на бъдещето и анализирайки различните аспекти на възрожденските разбирания за историята, стига до извода, че след известно „пречистване” бароковите пристрастия към миналото се трансформират в „силно емоционално конструиране на настоящето”. Тя установява, че „държавността е външният фактор, пресиращ конструирането на чешката идентичност, а историзмът е вътрешният сегмент” (116) и че „Възраждането програмно конструира интереса към историята и историографията” (118), която трябва да е съобразена с науката и достоверността (119-21). Изследователката изтъква както започналото през Възраждането теоретизиране на историята, така и нейния мултиплициращ

ефект върху обикновените хора, за които чрез опознаването на миналото чехите стават по-многобройни, а териториите, върху които живеят по-обширни.

Към края на 19 в. йерархичността и космополитизмът се подчиняват на етноцентризма: в историята мястото на владетелите заема народът; любовта към отечеството загърбва личната и конфесионалната любов и „връзката на чеха с родината се смята за по-здрава от тази с биологичната майка” (125). По същото време се осмисля автономията на чехите в Свещената римска империя на германския народ, в резултат на което се смаяват опасенията, че ще бъдат претопени от Хабсбургите; настъпва рязко разграничаване на чехите от немците и засилен интерес към славянската древност и съвременните славянски народи и езици; утвърждава се мнението, че „едно от средствата за постигане на политическа самостоятелност е икономическата автономия” (126). Въпреки всичко това през последното двадесетилетие на 18 в. „родината продължава да се мисли през призмата на родната земя, а патриотът – като родственик и съмишленик” (135), а през 1799 г. Ст. Видра в „Празнични проповеди” поучава сънародниците си, че на първо място трябва да се обичат онези, които изповядват същата вяра, и едва след това всички, които са обвързани чрез кръвта и родината (138).

Промяна настъпва едва в началото на 19 в., когато родината се одухотворява и нейната абстрактна представа замъглява териториалните ѝ граници, разтваря в себе си понятието „народ” и се въздига над съсловията (140). На границата между Просвещението и романтизма настъпва парадоксален обрат като традиционните количествени доказателствени средства се трансформират в качествени, а местният (само)изолационизъм – в космополитизъм. Й. М. Лудвик и др. будители лансират идеята, че „малкият” народ става „голям” не с военната си мощ и многобройност, а със силата на своята воля и дух” (141), тъй като родолюбието, а не многочислеността прави един народ велик (146-7). Според Юнгман, „който помага на патриотите си, той най-добре помага на световното развитие”, а при Палацки патриотизмът дори еволюира в „културен космополитизъм” (148). По-различно е мнението на Болцано и някои други възрожденци, които актуализират бароковия християнски патриотизъм. В началото на 19 в. вместо „родина” и „патриот”, все по-често се използват производни от понятието „нация” и наред с интерпретациите на обществената история, благодарение на литературните синтези на Добровски,

Юнгман и Шафарик, се засилва интереса към литературата. Будителите съзнават, че докато историографията е паметта на идентичността, езикът е най-важното средство за нейното опазване и репродуциране в настоящето и бъдещето.

В третата подчаст на втора глава – „Езикът като възрожденски сюжет” – докторантката проследява промените в статуса и задачите на чешкия език и достига до извода, че „Чешкото възраждане само на пръв поглед придобива отчетливо лингвистичен характер [...], тъй като представата за езика на практика обобщава възрожденската патриотична програма” (161). Към вече „призованите” за подкрепа на Възраждането символи на чешката държавност и мощ в сферата на духовността се активират Кралицката библия и културата на хуманизма.

Причините за занемаряването на чешкия език са стремежът на шляхтата чрез езика да се оразличи от останалите съсловия и подмяната на чешкия с немски в училищата. Доколкото образователната система е под държавен контрол и „претенциите към училището рискуват да се разпознаят като съпротива срещу официалната власт” (161), приобщаването на аристокрацията към възрожденската кауза е силно наложително, тъй като единствено тя би могла да съдейства за промяна на езиковата ситуация. Позоваването на законите за езика на Карл IV и от 1615 г. изчерпва опитите за възстановяване на чешкия като административен и образователен език, а основаното през 1775 г. Чешкото научно дружество е връх на съвместните патриотични тежнения на аристокрацията и интелигенцията през 18 в.

Значително по-успешен е опитът за езиково сближаване на духовенството с паството, поради което възраждането на чешкия започва от институцията, в която е съхранен – Църквата. Парадоксално на пръв поглед първите защитници на чешкия са (космополитните) католически свещеници, които от една страна се заемат с теоретичната защита на езика, а от друга настояват в чешките диоцези проповедите да се водят на чешки от чешки свещеници. Тези искания са сравнително приемливи за империята, в която единствената разрешена конфесия е католицизмът и в която свещениците изпълняват голяма част от административните задължения.

Димитрова представя защитите на чешкия език на Ян Алоис Ханке (1782), К. И. Там (1783), Ян Хръдличка (1785) и Ян Рулик (1792) като следствие от Реформите на Йосиф II и установява, че от една страна те са продължение на бароковите апологии, от които възприемат утилитаризма и историческите основи

на патриотизма, но от друга – традиционните религиозни доводи са заменени с научни аргументи. Важни са наблюденията, че новите възхвали, изпълнени с вяра в светлото бъдеще, напускат отбранителния тон и полагат основите на културната програма на Възраждането (169).

В сегмента „Програмата на Възраждането – между емоциите и познанието” Славея откроява главните насоки на възрожденските усилия и опитите исканията на различните социални слоеве да бъдат обединени в общ за всички чехи дневен ред. Докторантката изтъква, че симптоматичен в това отношение е фактът, че редица от мненията на Юнгман и „писмака” Вавак относно националната кауза съвпадат. Въпреки че по време на Наполеоновите войни се наблюдава известно разграничение от просвещенските новости и дори възвръщане към религиозните аргументи, „по отношение на образованието Чешкото възраждане приема характерния за Просвещението постулат, съобразно който ерудираният млад човек, учителят, се откроява като един от стожерите на нацията” (189). Като стожер на чешката идентичност се възприема и жената, чиито социални функции надхвърлят семейството и наред с възпитанието и съхраняването на майчината реч жената започва да се възприема като общественик и творец (191). След активирането на Кралицката библия „откритите” през 1817-18 г. Краловедворски и Зеленохорски ръкопис стават поредният стимулиращ символ на чешката държавност, който припомня, че чешката идентичност се основава не само върху държавата на силата (Светивацлавската корона, Жижка и пр.), но и върху духовността. Юнгман „поставя равенство между „роден” и „селски” език” и вижда „отказаната административна пълноправност на чешкия” (178) като основна причина за неговото забавено развитие (177), а Палацки и Рутенкранц смятат, че вече не е достатъчно да се говори и пише на чешки – необходимо е да се мисли на чешки! (198). В началото на 19 в. езикът се счита не само като генетично комуникационно средство и посредник на чужди ценности, но като най-важен създател и изразител на чешката идентичност. Юнгман отива още по-далеч с твърдението, че „за да оцелее един народ трябва да има свои класици [...] защото класичността гарантира вечност на народа дори тогава, когато той престане да съществува физически” (199). Същото се отнася и за историята, която „повтаря, припомня и функционира като ритуал” (208). В края на сегмента Сл. Димитрова стига до заключението, че

през първата четвърт на 19 в. езиковото развитие на чехите е толкова бързо, че изпреварва техните реални възможности и геополитическите дадености.

В „Идеята за славянската взаимност като синтез на Възраждането” Славей проследява промените в отношението на чехите към Русия и славянството. Идентифицирането на чехите със славяните цели: противопоставяне на по-многобройните от чехите немци чрез още по-многолюдното от немците славянство. Интересното в случая е, че разграничаването и отъждествяването са провокирани от идеите на немца Хердер и в частност на неговото пророчество, че европейското бъдеще принадлежи на славяните. Преведената от Юнгман през 1813 г. Хердерова студия „Идеи за философията и историята на човечеството” (1872) става „негласен” крайъгълен камък на чешката възрожденска идеология. Своеобразно литературно материализиране на Хердеровата идея става стихотворната апология на Ян Колар „Дъщерята на Славия”, чрез която „родината на поета запазва своята цялост, въпреки териториалната и политическа разпокъсаност” (238) и от езиково-териториална представа се превръща в идеализирано минало, вещаещо въобразено бъдеще. По-важни от месианистичната нагласа, съпроводена с митологически и библейски сравнения от типа, че чехите „ще възкръснат като Феникс” и че „последните ще станат първи” са наблюденията на Пухмайер, който установява, че славяните в австрийската империя превишават броя на немците. Този безспорен факт и набъбващият страх на Хабсбургите от социални катаклизми, в чийто запалителен фитил могат да се превърнат етническите конфликти, правят чешките езикови и политически искания по-осъществими в перспектива...

В „Заключението” дисертантката подчертава, че Ранното чешко възраждане трябва да бъде разбрано като динамичен процес, „чиято основна задача е да образова и възпитава съобразно новите ценностни йерархии и новия морал” (246). Просвещението, Наполеоновите войни и промените в австрийската вътрешна и външна политика стимулират оразличаването на чехите от немците чрез територията, манталитета, историята, езика и културата. Един от първите симптоми за придобитото национално самочувствие на чехите става стремежът им да превърнат словашката (и немската) другост в част от своята идентичност. В унисон с променяща се Европа чехите извършват преход от „интуитивния към осъзнатия патриотизъм” (248) и от (само)отъждествяването на аристокрацията с чешката

идентичност към организирането на всички чехи в „структурирана общност, споделяща колективни идеали и чувства” (248).

Дисертацията, чийто основен изследователски предмет е езикът, е написана на ясен и точен език, а повествованието е последователно и логично. Избраният подход в сърцевината на изследването един и същ изворов материал да бъде интерпретиран от различни гледни точки е довел до повторения, които при публикуването на труда е желателно да бъдат отстранени. Необходимо е да бъде коригирана употребата на Австро-Унгария вместо Австрия преди 1867 г. В монографията би могло да се добави и нееднозначното отношение на йезуитите към чешкия език и реабилитирането на делото на Ян Хус на прелома на разглежданите столетия.

Представеният за публична защита труд „Идентичност и другост в контекста на чешката литература от периода на Ранното възраждане” е модерно интердисциплинарно изследване, в което въз основа на обществената и литературната история, на политологията и културологията докторант Славея Димитрова представя развитието на чешкото обществено самосъзнание от средата на 18 до първата четвърт на 19 век. Интерпретираният разнообразен и разнороден материал ситуира изследването както в сферата на литературната история, така и в сферата на историята на идеите. Димитрова осветлява връзката на Ранното възраждане с бароковия патриотизъм, проследява развитието на отношението на чехите към родината, държавата, народа, езика и типове управление и посредством известни и непознати досега у нас произведения по нов начин доказва лингвоцентричния характер на Чешкото възраждане. Дисертантката разглежда Възраждането като процес, върху който влияят както усилията на няколко поколения чешки будители, така и променящата се геополитическа ситуация; както обективното влияние на Френската революция, Просвещението, Реформите на Йосиф II и Наполеоновите войни, така и субективните визии на Йохан Г. Хердер и чешките му последователи. Дисертацията доказва, че в основата на трансформирането на обслужващия Хабсбургската династия териториално-конфесионален патриотизъм в обществено съзнание от национален тип първостепенна роля играе родният език. Езикът обединява населя-

ващите чешките земи в нация и преобръща общественото статукво, превръщайки отъждествяващата се с чешката идентичност аристокрация от център в периферия на обществения организъм. Дисертацията систематично проследява еволюцията на чешкия от говорим език на простолюдието (през 70-те години на 18 в.) през език-посредник (на немски и европейски културни ценности на прехода между 18 и 19 в.) до език на науката и литературата в навечерието на романтизма; показва как езикът като субект и обект на образованието става крайгълен камък в програмата на Чешкото възраждане и най-успешно сближава обществените амплитуди. Последователното активиране на символите на чешката идентичност (короната на св. Вацлав, пълководецът Ян Жижка, Кралицката библия, мистифицираните ръкописи) подсилва твърдението, че езикът и културната памет са нетленните стожери на чешкостта, независимо в каква държавна конфигурация съжителстват чехите през вековете. Славей представя езика като основно средство, чрез което „миналото се извежда като аргумент на настоящето” в полза на реалната и въобразена нация, а създаването на чешка литературна класика – като гаранция за бъдещето ѝ.

Въз основа на посочените (и редица неупоменати в рецензията научни приноси) на дисертационния труд „Идентичност и другост в контекста на чешката литература от периода на Ранното възраждане” и в пълно съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Р България и Правилника за неговото приложение без колебание **предлагам на членовете на уважаемото Научно жури да присъдят на главен асистент Славей Димитрова Димитрова образователната и научна степен „доктор”.**

София, 30.01.2012 г.

П.П. Заявявам, че Авторефератът адекватно и подробно предава съдържанието на дисертационния труд.

01.02.2012 г.